

**ÜMMÜ'L FADL'İN HZ. HASAN VE HZ. HÜSEYİN'E SÜT
ANNELİĞİ YAPMASI KONUSUNDAKİ RİVAYETLERİN TARİH
AÇISINDAN TENKİDLİ BİR DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yrd.Doç.Dr. Mustafa AĞIRMAN*

GİRİŞ:

İslâm dininin ana kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm, İslâmî ilimlerin de ilk kaynağıdır. Bütün İslâmî ilimler Kur'ân'a dayanır ve ondan neş'et ederler. Yalnız kıraat ve tefsir gibi ilimler değil, hadis, fıkıh, kelam, tasavvuf gibi ilimlerin menbâı da Kur'ân-ı Kerîm'dir. Aynı şekilde Kur'ân, asıl kaynakları "haberler" yazılı ve "sözlü rivayetler" olan İslâm tarihinin de kaynağını teşkil eder. İhtiva ettiği haberler, geçmişle ilgili bilgiler, tarihî olaylar ve olgularla ilgili yorumlar itibariyle İslâm tarihinin kaynaklarından birisi olmak bakımından Kur'an, ayrı bir önemi haizdir. Kur'ân-ı Kerîm'de, Hz. Peygamber'in bizzat kendisi, hayatı, evliliği, savaşları gibi çeşitli konularla ilgili bilgiler vardır. Bu bilgiler kimi yerde özet, kimi yerde de tafsilatlı olarak bulunmaktadır¹.

Biz, İslâm tarihinin Hz. Peygamber dönemini yani Siyer'i daha tafsilatlı bir şekilde hadislerden ve sahabe anlatımından öğrenmekteyiz. Siyer ve hadis ilimleri birbiriyle iç içedir. Bunun için es-Sehavî (öl: 902/1497) "Tarih, hadis ilimlerinden bir ilimdir"² demektedir. Bir hadisin senedinde ve metninde tenkide me-

* Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹ Bkz. Hizmetli, Sabri, *İslâm Tarihciliği Üzerine*, Ankara 1991, s.147, 160.

² Es-Sehavî, Şemsuddîn Muhammed b. Abdîrahmân, *el-l'ân bi't-Tevbih li-men Zemme't-Târih* (nşr. Fr. Rosenthal), Beyrut ts. s. 44.

dar olacak bir durum yoksa, o hadis İslâm tarihi için çok güzel bir kaynaktır. Kur'an ayetlerinin verdiği bilgilere ters düşmeyen, üstelik bu bilgileri daha da genişleten ve açıklayan hadisler ve sahabe sözleri tarihî açıdan büyük bir değere sahiptir.³

Sahih hadisler ve sağlam rivayetler, tarihî olayları tespit etmede ne kadar çok işimize yarıyorsa, muallel hadisler ve zayıf rivayetler de işte o kadar işimizi aksatıyorlar, tarihî gerçekleri çarpıtıyorlar. Kur'an'ın ve sahih hadislerin ortaya koyduğu siyerde, olaylar ve kahramanlar tespit edilmiş, köşe taşları yerlerine konulmuş, her şey yerli yerine oturtulmuştur. İşte bu yapıyla uyuşmayan, bu yapıya ters düşen hadis ve rivayetlerin yeniden bir daha gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi çok elzemdir. İslâm tarihinin asr-ı saadet dönemini hadis ve rivayetler ile tespit ettiğimiz gibi, hadis ve rivayetlerin doğruluğunu da İslâm Tarihinin gerçekleri ile test etmeliyiz.

Bütün İslâmî ilimlerin ve dolayısıyla İslâm tarihinin birinci kaynağı olan Kur'an-ı Kerim, bilindiği gibi Allah'ın sözüdür. Allah'ın sözünde de yalan, uydurma, abartma yoktur. O, sözlerin en güzeli ve en doğrusudur.⁴ Ama hadis ve sahabe rivayetleri, insan sözüdür; insanların nakli ve yardımı ile kaydedilmiştir. İnsan da her şeyi ile kâmil bir yaratık değildir; unutulabilir, yanılabilir, sehven ve kasten yanlışlık yapabilir. Bu yanlışlıkları yapması da doğaldır ve çok tabiidir. Tabii olmayan, bu yanlışlıkları doğru gibi kabul etmek ve bunda ısrar etmektir. Bilinmelidir ki, hiçbir söz doğruluk ve güvenilirlik bakımından Kur'an'a eşdeğer değildir.

Başlığa aldığımız mesele de bu bağlamda incelenmesi gereken bir konudur. Bu konu ile alakalı bazı rivayetler vardır. Hadis kaynaklarında ve İslâm tarihi

³ bkz. Sezgin, Fuâd, İslâm Tarihinin Kaynağı Olmak Bakımından Hadis'in Ehemmiyeti, *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, İstanbul 1953.

⁴ Kur'an-ı Kerim, en-Nisâ, 4/87,122.

kaynaklarında geçen bu rivayetlerin doğruluğu biraz zor gibi görünmektedir. Bu makalede, konu ile ilgili rivayetleri tarihî gerçekler ışığında tartışacak ve bir neticeye ulaşmaya çalışacağız.

1-) KONU İLE İLGİLİ RİVAYETLER

Konumuz ile ilgili rivayetler, hem hadis kaynaklarında ve hem de İslâm tarihi kaynaklarında geçmektedir. Hadis kaynaklarında geçen rivayetleri olduğu gibi takdim ettikten sonra İslâm tarihinde geçenleri sunacağım. Sonra da bunların tahlilini ve tarihî gerçekler ışığında tenkidini yapacağım.

A-) Hadis Kaynaklarında Geçen Rivayetler

Konu ile ilgili rivayetler, hadis kaynaklarında Ahmed b. Hanbel'in (öl: 241/855) Müsned isimli eserinde ve bir de Hakim'in (öl: 405/1014) el-Müstedrek isimli eserinde geçmektedir. Önce Müsned'de geçen rivayetleri sıralayacak, sonra da Hakim'in rivayetini zikredeceğim. Rivayetleri kaynaklarda geçtiği gibi aldım, kısaltma yapmadım. Bu yüzden de tekrarlar çok oldu. Ama bu tekrarlar, rivayetlerin tahlil ve tenkidinin yapılabilmesi için kaçınılmazdı. Rivayetlerin senedini almadım. Çünkü maksadımız ricâl tenkidi yapmak değildir.

Hadis kaynaklarında geçen dört rivayet şunlardır:

1-) Kâbûs el-Muhârik'ten:

"Ümmü'l Fadl şöyle dedi: "Rüyada, Rasûlullah (s.a.v)'in organlarından birini evimde gördüm ve bundan dolayı ürperdim. Sabah olunca Rasûlullah (s.a.v)'in huzuruna geldim ve rüyayı ona anlattım. Rasûlullah (s.a.v)'da şöyle buyurdu:

"Gördüğün rüya hayırdır inşallah. Fatıma bir erkek çocuğu doğurur, Sen de onu oğlun Kusem'in sütü ile emzirirsin."

Bir müddet sonra Fatıma, Hasan'ı doğurdu. Hasan'ı bana verdiler, ben de

onu emzirdim. Çocuk emeklemeye başlayınca veya ben onu memeden kesince alıp Rasûlullah (s.a.v)'a getirdim ve çocuğu onun kucağına oturttum. Çocuk da Rasûlullah (s.a.v)'in kucağına bevletti. Ben de çocuğun ensesine vurdum. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

“Allah iyiliğini versin (veya Allah sana rahmet etsin) Oğlumun canını acıttın, bir daha öyle yapma; ona nazik davran.”

Ben de: “Ya Rasûlallah (s.a.v) izarını⁵ çıkar da başka bir elbise giyin, ben de onu yıkayayım” dedim.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

“Kız çocuğunun bevlettiği yer yıkanır, erkek çocuğun bevlettiği yere de su serpilir.”⁶

2-) Abdullah b. el-Hâris'ten:

“Ümmü'l- Fadl şöyle dedi: “Bir gün Rasûlullah (s.a.v)'ın huzuruna geldim ve şöyle dedim:

“Ya Rasûlallah (s.a.v) rüyamda senin organlarından birini benim odamda (veya evimde) gördüm.”

Rasûlullah (s.a.v)'da şöyle buyurdu:

“İnşallah Fatıma bir erkek çocuk doğurur, Sen de onun bakımını üstlenirsin.”

Bir müddet sonra Fatıma Hasan'ı doğurdu; Onu bana verdiler. Ben de onu Kusem'in sütü ile emzirdim. Rasûlullah (s.a.v)'ı ziyaret ettiğim bir gün onu da beraberimde getirmiştım. Rasûlullah (s.a.v) onu aldı ve kucağına oturttu. Bu sırada çocuk Rasûlullah (s.a.v)'ın üzerine bevletti. Çocuğun bevli izarına değdi. Ben

⁵ İzâr: Belden aşağısına giyilen elbise, bele bağlanan peştamal, futa. (Âsım Efendi, *Kâmûs Tercümesi*, İstanbul 1304, II, 124.

⁶ Ahmed. b. Hanbel, *Müsned*, Beyrut ts., VI, 339.

de elimle çocuğun ense köküne vurdum. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

“Allah iyiliğini versin. (veya Allah sana rahmet etsin.) oğlumun canını incittin.

Ben de “Ya Resûlullah (s.a.v) izarını bana ver de yıkayayım dedim.

Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v)’da şöyle buyurdu:

“Sadece, kız çocuğunun bevlettiği yer yıkanır, erkek çocuğun bevlettiği yere ise su dökülür.”⁷

3-) Ata el-Horâsânî (r.a)’den:

“Ümmü’l Fadl, Hasan veya Hüseyin’e süt emzirirdi. Kendisi şöyle dedi:

“Resûlullah (s.a.v) geldi ve nemli bir yere yanı üzere yattı. Çocuğu da göğsünün üzerine koydu. Bu sırada çocuk onun göğsüne bevletti. Çocuğun bevlini onun elbisesi üzerinde akarken gördüm. Hemen kalkıp kırbayı (su kabını) aldım, çocuğun bevlettiği yere su döküp yıkamak istedim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

“Ey Ümmü’l Fadl, erkek çocuğun bevlene su serpilir, kız çocuğunun bevlide yıkanır.”⁸

4-) Şeddâd b. Abdullah’tan:

“Ümmü’l Fadl, Resûlullah (s.a.v)’ın huzuruna girdi ve şöyle dedi:

“Ya Resûlullah (s.a.v), bu gece tuhaf bir rüya gördüm.”

Resûlullah (s.a.v):

“Nedir o gördüğün rüya anlat bakalım.” Dedi.

Ümmü’l Fadl:

“Anlatması güç, garip bir rüya” dedi.

⁷ Ahmed. b. Hanbel, *Müsned*, VI, 340.

⁸ Ahmed. b. Hanbel, *a.g.e.*, VI, 339.

Resûlullah (s.a.v) yine:

“Nedir o, nasıl bir rüya (anlat bakalım).” Dedi.

Ümmü’l Fadl da rüyasını şöyle anlattı:

“Sanki sizin cesedinizden kesilmiş ve benim kucağıma konulmuş bir parça gördüm.”

Resûlullah (s.a.v) bu rüyayı şu şekilde yorumladı:

“Gördüğün bu rüya hayırlı bir rüyadır; inşallah Fatıma bir erkek çocuk doğurur, bu çocuk da senin kucağında büyür.”

Ümmü’l Fadl daha sonra şunları anlattı:

“Bir müddet sonra Fatıma, Hüseyin’i doğurdu ve Hüseyin benim kucağımdan düşmedi. Bir gün Resûlullah (s.a.v)’ın huzuruna girdim ve çocuğu onun kucağına koydum, kendisinden ayrılma vaktim gelince bir de baktım ki, Resûlullah (s.a.v)’in iki gözünden yaşlar akıyor. Bunun üzerine dedim ki:

“Ya Resûlullah (s.a.v), anam babam sana feda olsun, ne oldu sana?”

O da şöyle dedi:

“Cibril (a.s) bana geldi ve ileride, ümmetimden bazı kişilerin bu oğlumu öldüreceğini bana haber verdi.”

Ben de:

“Bu çocuğu mu diye sordum.”

O da:

“Evet ve hatta (Cibril) onun (öldürüleceği yerin) kırmızı toprağından bana bir miktar toprak getirdi.” dedi.⁹

Hâkim, “Bu hadis, Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre sahihtir; fakat onlar bu hadisi tahrir etmemişlerdir.” derken¹⁰, ez-Zehebî (öl. 748/1347) “Bu hadis,

⁹ Hâkim, Ebû Abdillâh, el-Hâkim en-Nisâbüri, el- *Müstedrek ala's-Sahihayn*, Beyrut ts., III, 176-177

¹⁰ A. g. e., III, 177.

munkâtı ve zayıftır. Çünkü Şeddâd, Ümmü'l Fadl'a yetişemedi ve bir de senedde bulunan Muhammed b. Mûsâ, zaafı malûldür." demektedir.¹¹

B-) İslâm Tarihi Kaynaklarında Geçen Rivayetler

Konu ile ilgili rivayetler İslâm tarihi kaynaklarından İbn Sa'd (ö: 230/845)'ın *et-Tabakâtül kübrâ* isimli eserinde şu şekilde geçmektedir.

5-) Sımâk b. Harb'den

Abbâs'ın hanımı Ümmü'l Fadl şöyle dedi:

"Ya Rasûlallah, rüyada sanki senin bir uzvunu benim evimde gördüm."

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

"Hayırlı bir rüya görmüşsün; Fatıma bir erkek çocuk doğurur, Sen de onu Kusem'in sütü ile emzirirsin."

Sımâk b. Harb dedi ki: "Bir müddet sonra Fatıma Hüseyin'i dünyaya getirdi ve Ümmü'l Fadl onun bakımını üstlendi. Ümmü'l Fadl dedi ki:

"Bir gün çocuğu Rasûlullah (s.a.v)'a getirdim. Rasûlullah (s.a.v)'da çocuğu kucığına alıp öpmeye başladı. Tam bu sırada çocuk onun üzerine bevletti. Rasûlullah (s.a.v)'da:

"Ey Ümmü'l Fadl al bu oğlunu üzerine bevletti" dedi. Ben de hemen çocuğu aldım ve etini sıktım. Canı acıdığı için çocuk da ağladı. "Rasûlullah (s.a.v)'a zahmet verdin ve üzerine akıttın" dedim. Çocuk ağlayınca Rasûlullah (s.a.v) şöyle dedi:

"Ey Ümmü'l Fadl, oğlumun canını acıtıp ağlatmakla beni üzdün." Sonra Rasûlullah (s.a.v) su istedi ve çocuğun bevlettiği yere serpti ve şöyle buyurdu:

"Bevleden erkek çocuk olursa oraya su serpin, kız çocuk olursa yıkayın."¹²

¹¹ Ez-Zehabî, Şemsuddîn, Muhammed, b. Ahmed, *et-Telhis (el-Müstedrek kenarında)*, III, 177.

¹² İbnü Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ* (nşr. İhsân Abbâs), Beyrut 1968, VIII, 278-279.

6-) Kâbûs el-Muhârik'ten:

“Ümmü’l Fadl, rüyada, kendi evinde Rasûlullah (s.a.v)’in cesedinin bir parçasını gördü ve sabahleyin gelip rüyasını Rasûlullah (s.a.v)’a anlattı.

Rasûlullah (s.a.v)’da ona:

“Gördüğün bu rüya, hayırlı bir rüyadır inşallah, Fatıma bir erkek çocuk doğurur, Sen de onu oğlun Kusem’in sütü ile emzirirsin” dedi.

Bir müddet sonra Hüseyin dünyaya geldi. Emzirmesi için Ümmü’l Fadl’a verildi; o da emzirdi. Çocuk biraz emeklemeye başladığı günlerden bir gün Rasûlullah (s.a.v)’a getirdi ve kucağına oturttu. Çocuk da Rasûlullah (s.a.v)’ın üzerine bevletti. Ümmü’l Fadl da eli ile çocuğun ensesine vurdu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

“Allah iyiliğini versin, Allah sana acısın. Oğlunun canını acıttın.”

Ümmü’l Fadl da:

“Ya Rasûlallah (s.a.v), izarını çıkar da, başka bir elbise giyin; ben de onu yıkayayım.” Dedi.

Rasûlullah (s.a.v)’da:

“Erkek çocuğun bevlettiği yere su serpilir, kız çocuğunki de yıkanır.” buyurdu.¹³

7-) Muhammed b.Sa’d’ın konu ile ilgili rivayetlerinin benzeri ez-Zübeyrî’ (öl. 236/850) de de var. Yalnız Zübeyrî’de rivayetin senedi yok. O da emzirilenin Hüseyin olduğunu söylüyor.¹⁴

¹³ A.g.e., VIII, 279.

¹⁴ Ez-Zübeyrî, Ebû Abdillâh el-Mus’âb. b. Abdillâh, *Kitâbu Neseb-i Kureys* (thk. E. Levi Provençal), Kahire 1982, s.24.

II-) KONUNUN TAHLİLİ

A-) İç Tenkit Ve Tahliil

Konu ile ilgili hadis ve İslâm tarihi kaynaklarında geçen rivayetleri olduğu gibi aldım. Maksadımız, aynı şeyleri tekrar etmek değil, tekrar edilen şeyleri birbiri ile mukayese ederek bir neticeye varmaktır. İlgili rivayetlerin senet tenkitlerini, ricalinin durumlarını, hadislerin sıhhatini konunun uzmanlarına havale edip rivayetlere tarihi açıdan yaklaşım getirmeye çalışacağım.

a) Ümmü'l Fadl tarafından emzirilen kişinin Hasan mı, Hüseyin mi olduğu kesin olarak belli değildir. Ahmed b. Hanbel'de geçen iki rivayette bu kişinin Hasan olduğu belirtilirken bir diğer rivayette de "Hasan veya Hüseyin" kaydı geçmektedir. Hâkim, İbnü Sa'd ve Zübeyri'nin aldıkları rivayetlerde de emzirilen kişi Hüseyin olarak kaydedilmektedir.

b) "... oğlun Kusem'in sütü ile emzirirsin" kaydı, Ahmed b. Hanbel'in aldığı iki rivayette var iken, diğer bir rivayetinde yoktur. İbnü Sa'd da bu kayda yer vermesine rağmen Hâkim'de bu ifade yer almamaktadır.

c) Ahmed b. Hanbel'in iki rivayetinde ve İbn Sa'd'ın bir rivayetinde "çocuğun ensesine vurdum" denilirken, İbn Sa'd'ın diğer rivayetinde "...etini sıktım" ifadesi geçmektedir. Ahmed b. Hanbel'in bir rivayeti ile Hâkim ise bu konuyu sükut geçmişlerdir.

d) Hâkim'in rivayetinde çocuğun bevletmesine ve bununla ilgili hususlara değinilmezken, Hüseyin'in ileride başına gelecek olaylar dile getirilmektedir.

e) Hâkim hariç diğer kaynaklarda geçen rivayetlerin İttifak ettikleri konu "Erkek çocuğun bevlene su serpilir, kız çocuğun bevl de yıkanır." gerçeğidir.

Hadis metinleri içerisinde var olan uyumsuzlukları çoğaltabiliriz. Ama bu kadarı bile neticeye ulaşmamız için yeterlidir.

B-) Tarihi Gerçekler Açısından Tenkit Ve Tahlil

Yukarıdaki rivayetlerde isimleri geçen Hasan ve Hüseyin, Hz. Ali ve Hz. Fatıma çiftinin oğulları, Hz. Peygamber'in de torunlarıdır. Ali ve Fatıma'nın düğünleri 2/624'te yapıldı. İlk çocukları Hasan 3/625'te, ikinci çocukları Hüseyin 4/626'da dünyaya geldiler.¹⁵

Ali ve Fatıma'nın evliliği Bedir savaşından sonra, Hasan'ın doğumu, Uhud savaşından takriben kırk gün önce Hüseyin'in doğumu da Nadir oğulları savaşından sonradır. Mezkûr rivayetlerde ismi geçen Ümmü'l Fadl'ın bu çocuklara süt anneliği yapabilmesi için onun da bu tarihlerde Medine'de olmuş olması gerekir. Ümmü'l Fadl'ın hayatını incelediğimizde bu beraberlik imkân dahilinde görülmüyor.

Ümmü'l Fadl, Abbâs b. Abdülmuttalib'in hanımıdır. Asıl adı, Lübâbe'dir. Hevâzin kabilesinin Hilâl b. Âmir b. Sa'sa' oğulları kolundandır. El-Hâris b. Hazn'in kızıdır. Hz. Peygamber'in hanımlarından Zeyneb bint Huzeyme'nin ana bir kız kardeşi, Meymûne'nin de ana ve baba bir kız kardeşidir. Yani, Ümmü'l Fadl, Hz. Peygamberin baldızıdır. Halid b. Velid'in de teyzesidir.¹⁶

Ümmü'l Fadl ilk müslümanlardandır. Kadınlar arasında ilk Müslüman Hz. Hâtice, ikincisi de Ümmü'l Fadl'dır.¹⁷ Hz. Abbas'ın yedi çocuğunun annesidir. Yukarıdaki rivayetlerde ismi geçen Kusem de bunlardan biridir.¹⁸ Ümmü'l Fadl, Hz. Osman'ın hilafeti zamanında 30/650 yılında Medine'de vefat etti.¹⁹

¹⁵ Kandemir, M. Yaşar, "Fâtıma", *DİA*, XII, 219.

¹⁶ İbnu Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 277-278; İbnu Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed, *Kitâbu'l-Muhabber*, Beyrut ts., s.107; el-Belâzurî, Ahmed b. Yahyâ, *Ensâbu'l-Eşrâf* (nşr. Suheyl Zekkâr-Riyâz, Ziriklî), Beyrut 1996, IV, 31.

¹⁷ İbnu Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 277; el-Belâzurî, *Ensâb*, IV, 7.

¹⁸ Ez-Zübeyrî, *a.g.e.*, s. 26; el-Belâzurî, *Ensâb*, IV, 31.

¹⁹ İbnu Hacer, Şihâbüddîn Ebu'l-Fazl Ahmed b. Ali, *el-İsâbe fi Temyizi's-Sahâbe*, Beyrut 1328, IV, 484; Ziriklî, Hayruddîn, *el-A'lâm*, Beyrut 1969, VI, 102.

Ümmü'l Fadl ilk müslümanlardan olmasına rağmen, Hz. Abbas'ın İslam'ı kabul etmesi sonraki yıllarda olmuştur. Hz. Abbas ve ailesinin Mekke'den Medine'ye hicret ettikleri tarih konusunda kaynaklarımızda çok açık ve tafsilatlı bilgi yoktur. Yukarıda geçen rivayetleri doğru kabul edersek, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in doğduğu yıllarda kendilerine süt anneliği yaptığı iddia edilen Ümmü'l Fadl'in Medine'de olmuş olması gerekir. Fakat tarihî gerçekleri yan yana getirdiğimizde adı geçen hanımın o tarihlerde Medine'de olması ve bu iki kardeşe süt anneliği yapmış olması uzak bir ihtimaldir. Bu tarihî gerçekler şunlardır:

a) Ümmü'l Fadl'in, Bedir savaşı sırasında Mekke'de olduğu, Müslümanların Bedir'de kazandıkları zaferi hazmedemeyen ve bu yüzden Abbâs'ın müslüman olan kölesi Ebû Rafî'i tokatlayan Ebû Leheb'in kafasına çadır sırtığı ile vurduğu ve bu yüzden onun ölümüne sebep olduğu kesindir.²⁰

b) Hz. Abbâs'ın, Hayber Gazası'ndan sonra Mekke'ye ulaşan bir yalan haber üzerine, yani müslümanların Hayber Yahudilerine yenildiği yalan haberi üzerine çok üzüldüğü ve oğlu Kusem'i kucağına alarak mersiyeler okuduğu bir vaktidir.²¹ Hayber savaşı sırasında takriben beş, altı yaşlarında olan Kusem'in Mekke'de, annesinin ise Medine'de olması düşünülemez.

c) Hz. Peygamber ve Mekkeli müslümanlar Mekke'den Medine'ye hicret ederken, bu hicrete katılmayıp çeşitli sebep ve mazeretlerden dolayı Mekke'de kalan müslümanlar da vardı. Yüce Allah bunları Kur'ân-ı Kerîm'de "el-Müstad'afün" diye isimlendirmektedir. Allah, hiçbir mazereti olmadığı halde hicret etmeyenleri kınadıktan sonra şöyle buyurmaktadır:

²⁰ İbnü Hişâm, Ebû Muhammed Abdulmelik, *es-Sîretu'n-Nebeviyye* (nşr. Mustafa es-Sekkâ vdğr.), Beyrut 1971, II, 301; el-Belâzurî, *Ensâb*, V, 8-9; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 323.

²¹ Vâkıdî, Muhammed b. Ömer, *Kitâbu'l-Meğâzi* (nşr. Marsden Jones), London 1966, II, 704; Besevî, Ebû Yûsuf Yakûb b. Sufyân, *Kitâbu'l-Ma'rife ve'l-Târîh* (thk. Ekrem Diyâ el-Umerî), Medine 1990, III, 290.

“Erkekler, kadınlar ve çocuklardan (gerçekten) aciz olup hiçbir çareye gücü yetmeyenler, hiçbir yol bulamayanlar müstesnadır.”²²

Abdullah b. Ebî Mûleyke diyor ki: “Hz. Abbas’ın oğlu Abdullah bu ayeti okuduktan sonra şöyle derdi:

“Ben ve annem Allah’ın mazeretli saydığı kimselerden idik.”²³

Abdullah b. Abbâs’ın bu ifadesinden, annesinin ve kendisinin Mekke fetihine kadar hicret edemedikleri ve Mekke’de kaldıkları anlaşılmaktadır.

d) Hz. Abbâs, Mekke fethinden hemen önce hicrete karar verdi ve yola çıktı. O sırada da Hz. Peygamber Mekke’yi fethetmek için ordusu ile hareket halindeydi. Hz. Peygamber, amcası ile yolda karşılaştı. İbnu Hişâm bu karşılaşmayı şöyle anlatır:

“Abbâs, ailesi ile birlikte hicret ederken, Cuhfe’de Rasûlullah (s.a.v) ile karşılaştı.”²⁴

Bu ifadede geçen “ailesi” sözünden anlaşılan, onun hanımı ve çocukları olmalıdır. Bazı kaynaklar da şöyle derler:

“Rasûlullah (s.a.v), Abbâs’a yanındaki ağırlıklarını Medine’ye göndermesini ve kendisinin orduya katılmasını emretti.”²⁵

Ez-Zehebi ise “Abbâs’ın, Ümmü’l Fadl’ı Mekke fethinden sonra Medine’ye götürdüğünü” kaydeder.²⁶

Bu gerçekleri yan yana getirdiğimizde Ümmü’l Fadl’ın Hasan ve Hüseyin’e süt anneliği yapmış olması, tarihî açıdan imkân dahilinde değildir. Çünkü

²² Kur’ân-ı Kerîm, en-Nisâ, 4/98.

²³ Buhârî, Tefsîr, 86,93.

²⁴ İbnu Hişâm, *es-Sîre*, IV, 42.

²⁵ Belâzûrî, *Ensâb*, IV, 28; İbnü’l-Esir, İzzuddîn Ebu’l-Hasen Ali b. Muhammed, *el-Kâmil fi’l-Târih*, Beyrut 1986, II, 242.

²⁶ Ez-Zehebi, Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, Beyrut 1985, II, 315.

3/625 ve 4/626 yıllarında Hz. Peygamber'in torunları ile Ümmü'l Fadl'ı Medine'de buluşturmak, bir araya getirmek imkânsızdır.

C-)Kur'ân Ayetleri Ve Sahih Hadis Açısından Tahlil

Kur'ân-ı Kerîm, kişinin, kardeş kızı ile evlenmesini haram etmektedir.²⁷

Hz. Peygamber de :

"Süt, doğum ve nesebin haram kılmakta olduğu her şeyi haram kılar"²⁸ buyurmaktadır.

Hz. Peygamber'in bu hadis-i şerifine göre kişi, süt kardeşinin kızı ile de evlenemez. Yukarıda geçen rivayetleri doğru kabul edersek Hz. Hasan, Ümmü'l Fadl'ın çocukları Fadl, Abdullah, Ubeydullah, Kusem... ile süt kardeşi olmaktadır. Yani; Hasan, ismi geçen bu süt kardeşlerinin kızları ile evlenemez. Halbuki Hasan'ın, Fadl'ın kızı Ümmü Gülsüm ile evlendiği tarihî bir gerçektir.²⁹ Hatta Hasan'ın Ümmü Gülsüm'den üç oğlu bir de kızı olmuş, bu çocukların hepsi küçük yaşta ölmüştür.³⁰ İşte bu tarihî gerçeği, ilgili Kur'ân-ı Kerîm ayeti ve mezkûr hadis-i şerif ile karşılaştırdığımızda yukarıdaki rivayetlerin Hasan ile ilgili olanları tamamen devre dışı kalmaktadır. Hüseyin ile ilgili olanı da ez-Zehabi "Zayıf ve munkatı" diyerek reddetmişti.

NETİCE

Yukarıdaki kaynaklarda geçen bu rivayetleri sonradan gelen müellifler de eserlerine almış ve konu hakkında hiçbir değerlendirme yapmamışlardır. Ahmed

²⁷ Kur'ân-ı Kerîm, en-Nisâ, 4/23.

²⁸ Buhârî, Nikâh, 21; Müslim, Rada, 1; Ebû Dâvûd, Nikâh, 6; İbnu Mâce, Nikâh, 34.

²⁹ Zübeyri, *Nesebu Kureys*, s.26; Belâzurî, *Ensâb*, IV, 37; İbnu Hacer, *el-İsâbe*, IV, 493.

³⁰ Belâzurî, *Ensâb*, IV, 37.

b. Hanbel'in Müsned'ini yeniden tertip ve şerh eden muasır alimlerden es-Sââ'ti bile bu konuya dokunmamış, sadece hadislerin şerhini yapmıştır.³¹

Sahabe hayatı ile ilgili müstakil eser yazanlardan İbnül-Esir,³² Hz Hasan ile ilgili rivayeti eserine alırken; İbn Hacer³³ de Hz. Hüseyin ile ilgili olanı tercih etmiştir. İslâm tarihi müelliflerinden Diyarbekri,³⁴ Hasan ile ilgili rivayeti alırken, Şiflerden eş-Şîrâzi³⁵ Hüseyin ile ilgili olanı benimsemiştir. Ana kaynaklardan yıllar sonra eser telif eden müelliflerin de konu hakkında ittifak edemeyişleri bu rivayetler ile ilgili tereddütleri artırmaktadır. Rivayetlerde geçen olayın bir bölümü ile ilgili Ebû Davud ve İbn Mâce'de şöyle bir rivayet vardır:

"Kâbüs el-Muhârik'ten, o da, Lübabe bint el-Haris'ten: O' (Lübabe) şöyle dedi:

"Hüseyin b. Ali, Nebi (s.a.v)'nin kucağına bevletti.

Ben de şöyle dedim:

"Ya Rasûlallah (s.a.v.), Başka bir elbise giy de bu elbiseni bana ver, yıkayayım"

Rasûlullah (s.a.v)'da şöyle dedi:

"Kız çocuğunun bevli yıkanır, erkek çocuğunun bevlisine de su serpilir."³⁶

Olayın ve rivayet edilen hadisin işte bu kadar olması makul gibi görülebilir. Ama bu hadiste de tarihî gerçeklere uymayan bir durum vardır. O da şudur: Ümmü'l Fadl, Mekke'den, Medine'ye hicret ettiği zaman (8/630) Hz. Hüseyin

³¹ Bkz. es-Sââ'ti, Ahmed Abdurrahmân el-Bennâ, *Bulûğu'l-Emâni min Esrâri'l-Fethi'r-Rabbâni*, Beyrut ts., I, 242-245.

³² İbnü'l-Esir, İzzuddîn Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, *Usdu'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*, Tahran ts., II, 10.

³³ İbnü Hacer, *el-İsâbe*, IV, 484.

³⁴ Diyarbekri, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan, *Târihu'l-Hamîs fi Ahvâl-i Enfes-i Nefs*, Kahire 1302, I, 418.

³⁵ Şîrâzi, Sadruddîn es-Seyyid Ali Han, *ed-Derecâtu'r-Refi'a fi Tabakâti's-Şî'a*, Tahran 1397 hş., s. 151.

³⁶ Ebû Dâvûd, Tahâret, 137; İbnü Mâce, Tahâret, 77.

dört yaşındaydı. Dört yaşındaki bir çocuk, eğer uykuda değil de uyanıksa, başkasının kucağına bevletmez; tuvalet ihtiyacını söyleyecek yaşa gelmiş olmalıdır.

Bu rivayeti, târihî gerçekler açısından doğru çıkarabilecek bir rivayet vardır. O da şudur:

“Muhammed b. Ömer (el-Vakidî) şöyle dedi:

“Ümmü'l Fadl bint el-Hâris, Abbâs b. Abdulmuttalib'in Müslüman olmasından sonra Medine'ye hicret etti. Rasûlûllah (s.a.v), onu ziyaret eder ve evine çok uğradı.”³⁷

Fakat, Ümmü'l Fadl'in hicreti ile alâkalı yukarıda zikrettiğimiz görüşler, özellikle oğlu Abdullah'ın “Annem ve ben (hicret konusunda) Allah'ın mazeretli saydığı kimselerden idik”³⁸ demesi ve bu rivayetin de Buhârî de geçmesi, İbn Sa'd'ın Vâkidî'den yaptığı bu rivayetin biraz zayıf kalmasına sebep oluyor.

Konuyu biraz daha araştırdığımızda Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde var olan bir rivayet bize ışık tutuyor ve işin aslını ortaya çıkarıyor. Bize ışık tutan ve târihî gerçeklere uygun düşen rivayet şudur:

“Abdullah b. Abbâs(r.a) tan:

“Ümmü'l Fadl bint el-Hâris, Abbâs'ın kızı Ümmü Habîbe'yi getirip Resûlullah (s.a.v)'in kucağına koydu. Bu sırada (çocuk) bevletti. Ümmü'l Fadl da onu azarlayıp ense köküne bir tokat vurdu. Sonra tekrar azarladı. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v):

“Bana bir bardak su getirin” dedi.

(Hz. Peygamber getirilen suyu) çocuğun bevlettiği yer döküp (yıkadı). Sonra da şöyle buyurdu.

“Çocukların bevlettiği yere su döküp (yıkayın)”³⁹

³⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 278.

³⁸ Buhârî, *Tefsîr*, 86, 93.

³⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 302.

Bu hadiste ismi geçen Ümmü'l Fadl'ın, Abbâs'ın eşi olduğunu biliyoruz. Birinci râvi Abdullah, bu çiftin oğlu; kendisinden söz edilen Ümmü Habîbe de bu çiftin kızıdır. Abdullah'ın böyle bir rivayette bulunması çok doğal ve mantıktır. Annesinin ve küçük kız kardeşinin, Hz. Peygamberin huzurunda yaşadıkları bir olaya şahid olması veya bu olayı annesinden dinlemesi çok tabiidir. Ümmü Habîbe'nin de, Hz. Peygamber'in ömrünün son yıllarında küçük bir çocuk olduğu ve hatta daha yeni emeklemeye başladığı tarihî bir gerçektir.⁴⁰

Aslı işte bu kadar olan ve şahısları da belli olan bu hadise sonraki senelerde çeşitli sebeplerden dolayı değişik şekillere büründürülmüştür. Hadis kitaplarının konu ile ilgili bablarında⁴¹, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve daha başka çocukların, Hz. Peygamber'in kucağına bevlettikleri, Hz. Peygamber'in de kız ve erkek çocukların bevilleri konusunda buyurduğu hadisler mevcuttur.⁴² Bazıları, mevcut olan bu olayları çarpıtarak ve olayların kahramanlarını değiştirerek nakletmişlerdir. İşte bu nakiller, tarihî gerçeklere uygun düşmemektedir.

Netice olarak diyebiliriz ki, hadis kitaplarında ve İslâm Tarihi, kaynaklarında geçen İslâm tarihi ile ilgili rivayetlerin, tarihî gerçekler ışığında değerlendirilip test edildikten sonra kabul ve reddedilmesi veya yeniden yorumlanması gerekmektedir.

⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 338; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 440.

⁴¹ Hadis kitaplarının "taharet" ile ilgili bölümlerinin "erkek ve kız çocuklarının bevli" babı.

⁴² Bkz. Buhârî, *Vudû'*, 64; Müslim, *Tahâret*, 101-104; Ebû Dâvûd, *Tahâret*, 137; Tirmizî, *Tahâret*, 54; Nesâî, *Tahâret*, 189-190; İbnü Mâce, *Tahâret*, 77.